

TAHVİL, REPO VE VADELİ MEVDUATTA BİR SONRAKİ HESAP DÖNEMİNDE TAHSİL EDİLECEK FAİZ GELİRLERİ İLE İLGİLİ DEĞERLEME SORUNLARI VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Yrd.Doç.Dr. Zeynep HATUNOĞLU*

Ars. Gör. Jale SAĞLAR **

ÖZET

Bu çalışmada, son zamanlarda üzerinde sıkça tartışılan, tahvil, repo ve vadeli mevduat hesapları ile ilgili faiz gelirlerinin değerlendirilmesi konusu incelenmektedir. 06 Şubat 2000 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren Maliye Bakanlığı'nın 67 seri no.lu tebliğine göre; bir sonraki hesap döneminde tahsil edilecek faiz gelirlerinin cari döneme isabet eden kısmı, değerlendirme gününde cari dönemin geliri olarak tahakkuk ettirilecektir. Bundan dolayı, tebliğdeki bu yaklaşım Türk Vergi Kanunları, Tek Düzen Muhasebe Sistemi ve Türkiye Muhasebe Standartları açısından incelenecektir. Bu çalışmada ayrıca, tebliğin vergi kanunlarıyla uyumlu olup olmadığı ve uygulanabilirliği araştırılacaktır. Bu yaklaşımın Tek Düzen Muhasebe Sistemi açısından uygulanabilirliği de çalışma içerisinde yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler; faiz, değerlendirme, gelir tahakkuku

APPRAISAL PROBLEMS AND ACCOUNTING OF INTEREST INCOME OF BONDS, REPURCHASE AGREEMENTS AND DEPOSIT ACCOUNTS THAT ARE COLLECTED IN THE NEXT PERIOD

ABSTRACT

This study examines, a recent and consistently discussed subject the appraisal of interest income that relates to bond, repurchase agreement (repo), and deposit accounts. According to a bulletin (no 67) of the Turkish Fiscal Ministry that came into force in February 6, 2000, the portion of the interest income which concerns to the current period but which is to be received in the next accounting period should be realized as current period income in the day of appraisal. Therefore, this approach of the bulletin is examined with respect to Turkish Tax Law, Uniform Accounting System and Accounting Standards. This study also discusses whether this bulletin complies with the current tax law and its applications. Finally, the applicability of this approach to the uniform accounting system is examined.

Key Words: interest, appraisal, income realization

* Çukurova Üniversitesi Kozan Meslek Yüksek Okulu

** Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

I. GİRİŞ

Son zamanlarda, özellikle tahvil, repo ve vadeli mevduat hesaplarının değerlendirme gününde nasıl kayda alınacağı hususunda önemli görüş ayrılıkları yaşanmaktadır. Bu görüş ayrılıklarının çıkış noktası 4369 sayılı kanunun 6.maddesinde yapılan değişikliktir. Bu kanun maddesine istinaden Maliye Bakanlığı 06.02.2000 tarihinde resmi gazete de yayımlanarak yürürlüğe giren 67 seri no.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'nin 7. bölümünde repo ve vadeli mevduat hesapları ile ilgili olarak düzenlemeler getirmiştir. Aynı tebliğin 8.bölümündeki düzenlemeler de menkul kıymetlerin değerlemesi konusundadır. Bu düzenlemelerle bir sonraki hesap döneminde elde edilecek faiz gelirlerinin ilgili döneme isabet eden kısmının değerlendirme gününde tespit edilerek tahakkuk ettirileceği hükme bağlanmıştır. Ancak bu tebliğ yayımlandıktan sonra dönemsellik, tahakkuk ve elde etme kavramları da dikkate alınarak tebliğin uygulanmasına karşı itirazlar oluşmaya başlamıştır. Bunun sonucunda tebliğ danıştaya dava konusu edilmiştir.

Bu gelişmeler doğrultusunda çalışmanın amacı; sözü edilen tebliğin uygulamaya getirdiği yenilikler ile bu yeniliklere karşı yapılan itirazların dayanaklarını taraflar açısından karşılaştırmaktır. Çalışma içerisinde, öncelikle bu değerlemeye esas alınacak olan tahvil, repo ve vadeli mevduat hesapları tanımlanacaktır. Bu yatırım araçlarından dolayı bir sonraki hesap döneminde elde edilecek faiz gelirlerinin değerlendirilmesi ve muhasebeleştirilmesi Vergi Kanunları, Tek Düzen Muhasebe Sistemi ve Türkiye Muhasebe Standartları çerçevesinde incelenerek ortak bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

II. TAHVİL, REPO, VADELİ MEVDUAT VE BUNLARDAN ELDE EDİLEN GETİRİLER

Tahvil, Türk Ticaret Kanunu 420.maddesinde, "anonim şirketlerin ödünç para bulmak

için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetleri" olarak tanımlanmıştır. Vadeli mevduat ise, belirli bir vade sonunda faiz getirisi sağlaması beklenen banka hesaplarıdır. Vadeli mevduatlarda öngörülen faiz geliri vadenin bitiminde elde edilir ve anapara ile faiz geliri ancak vade bitiminde çekilebilir¹. Aynı durum tahviller için de geçerlidir. Borç senedi niteliğini taşıyan tahviller için belirlenen vadelerde faiz ve anapara ödemesi yapılacaktır.

Repo; sabit getirili menkul kıymetlerin alıcı ve satıcı arasında belirlenen bir süre içinde geri almak taahhüdüyle satılması işlemidir². Reponun dayanağı hazine bonosu, devlet tahvili gibi yüksek kaliteli menkul kıymetler olduğu için geri ödenmeme riski çok düşüktür ve vadesi 1 gece - 30 gün ya da daha fazla olabilmektedir³.

Bu finansal araçların ortak özellikleri, belirli bir vade sonunda sabit bir getiri sağlamalarıdır. Belirli bir faiz oranı üzerinden hesaplanan bu getirilerle ilgili olarak tahvil ve vadeli mevduat getirileri muhasebede kayıt açısından faiz geliri olarak dikkate alınırken, repodan elde edilen getiriler menkul kıymet satış karı olarak muhasebeleştirilmektedir. Bu getiriler finansal aracın portföye girdiği hesap döneminde elde ediliyorsa, bu gelirin değerlendirilmesi ve kaydedilmesi muhasebe açısından önemli bir ayrıntı olarak dikkate alınmamaktadır. Burada, elde edilen gelir fiilen işletmenin varlığı niteliğine dönüştüğünde gelir olarak dikkate alınacaktır. Böylece elde edilecek getiri, dönem sonunda kaynağında peşin olarak ödenen vergi stopajı ile birlikte dikkate alınmış olacaktır.

Ancak, bu araçlardan birinin portföye girdiği hesap dönemi ile faiz gelirinin fiilen elde edileceği hesap dönemi birbirinden farklı ise bu durum değerlendirme ve muhasebeleştirme sorununu da beraberinde getirmektedir. Zira, Vergi Kanunları ve Muhasebe Uygulamaları Genel

- 1 Mustafa Özyürek, Erdal Sönmez ve Garip Ayaz, "Menkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi" **Sirküler Raporu**, TÜRMOB yayımları 58, 1999, Sirküler Rapor Yayınları seri no 3, s.19.
- 2 Emlak Bankası, **Bireysel Yatırım Araçlarına Toplu Bakış**, Nisan 1997, Müşteri Hizmetleri Serisi 4.
- 3 Serpil Canbaş ve Hatice Doğukanlı, **Finansal Pazarlar-finance kurumlar ve sermaye pazarı analizleri**, Genişletilmiş ikinci baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1997, s.78.

Tebliğine göre kazancın tespitinde dönemsellik ilkesi esas alınmaktadır

Bir sonraki hesap döneminde tahsil edilecek faiz gelirlerinin ilgili döneme ait olan kısmının tespit edilerek gelir tahakkuku yapıp yapılmaması kararı önemli bir sorunu oluşturmaktadır. Söz konusu bu gelirlerin dönem sonunda tahakkukunun yapılması dönemsellik kavramı gereğidir. Bazı çevreler ise, gelir tahakkukunun fiilen elde edilmemiş bir gelirin dikkate alınmasından dolayı Vergi Kanunlarında belirtilen elde etme ifadesine ters düşen bir yaklaşım olduğunu vurgulamaktadır⁴. Bu hususu öncelikle vergi kanunları açısından incelemek yararlı olacaktır

III. VERGİ KANUNLARINA GÖRE BİR SONRAKİ HESAP DÖNEMİNDE TAHSİL EDİLECEK FAİZ GELİRLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Kurumlar Vergisi Kanunu 13.maddesinde kurum kazancı "mükelleflerin bir hesap dönemi içinde elde ettikleri safi kurum kazancı" olarak tanımlanmıştır Aynı madde safi kurum kazancının tespitinde Gelir Vergisi Kanununun Ticari Kazanç hakkındaki hükümlerinin esas alındığını belirtmektedir. Özellikle 38 ve 39. Maddelerinde ticari kazancın tespitinde hesap döneminin esas alındığı vurgulanmaktadır 39.maddede ticari kazanç "bir hesap dönemi içinde elde edilen hasılat ile giderler arasındaki müspet farktır" şeklinde tanımlanmıştır Burada ticari kazançta elde etmenin ve bir hesap dönemi denilmek suretiyle de dönemsellik kavramının esas alınacağı vurgulanmaktadır

Ancak, vergi kanunlarımızda "elde etme" tanımlanmamıştır "Elde etme" vergi yargı kararlarıyla açıklanmıştır Bu kararlardan bir tanesi olan Danıştay 3.Dairesinin 01.01.1988 tarih ve esas no. 1987/1402, 1988/1364 sayılı kararında menkul sermaye iratlarında elde etme genel olarak gelirin hukuken ve iktisaden tasarruf edilmesi olarak tanımlanmıştır Aynı kararda,

hukuken tasarruf gelirin tahsil edilebilir hale gelmesi, iktisaden tasarruf ise gelirden her an faydalanabilme imkanının bulunması olarak tanımlanmıştır Bu ifade gelirin tahsil edildiği dönemin gelirleri arasında yer alması gerektiğini belirtmektedir. Dikkat edilmesi gereken husus elde etmenin buradaki tanımının menkul sermaye iratları için geçerli olduğudur

Gelir vergisi kanununun 75. maddesinde tahvil, repo ve vadeli mevduat hesaplarından elde edilecek faiz gelirlerinin bunları sağlayan sermaye sahibinin ticari faaliyetine bağlı bulunduğu takdirde ticari kazanç olarak nitelendirileceği belirtilmektedir. **Ticari kazancın** tespitinde ise **tahakkuk esası** geçerlidir. Bu durum, Danıştay Üçüncü Dairesi 09.11.1987 tarih ve esas no 1987/1522, 1987/2510 sayılı kararında ticari kazancın tespitinde, gelirin elde edilmiş sayılabilmesi için, tahsil edilmesinin gerekli olmadığı, alacak olarak tahakkuk etmesinin yeterli olduğu belirtilmiştir⁵. Vergi Kanunlarının da bu konuda tahakkuk esasını benimsediği çeşitli maddelerden anlaşılmaktadır

Vergi Usul Kanununun 31.12.1998 tarihinde yürürlüğe giren 4369 sayılı kanunun 6.maddesi ile değişik 279.maddesine göre, "hisse senetleri ile fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeli ile değerlendirilir. Bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde olduğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır." denilmektedir. Buradan Vergi Usul Kanununda da dönemsellik ilkesi ve tahakkuk esasını benimsediği anlaşılmaktadır

Bu madde hükmüyle, tahvillerin değer-

4 Ekrem Sarısu, "Vadeli Mevduat Hesaplarının Değerlemesinde Son Durum" **Yaklaşım**, Temmuz 2000, Yıl 8, sayı 91, s.281-282.

5 Şükrü Kızılot, **Vergi Uyuşmazlıkları ile ilgili Danıştay Kararları ve Özelgeleri**, Yaklaşım Yayınları, 1994, cilt I, Ankara, s.379.

lenmesi konusuna açıklık getirilmiştir. Ancak, gerek repo, gerekse vadeli mevduat hesaplarının değerlendirilmesiyle ilgili olarak vergi kanunlarında açık bir ifade bulunmamaktadır. Bu konuya açıklık getirmek amacıyla, Maliye Bakanlığı 06.02.2000 tarihli resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 67 seri no.lu Kurumlar Vergisi Genel tebliği'ni düzenlemiştir. Bu tebliğin 7. bölümünde repo, ters repo işlemlerinde ve vadeli mevduat hesaplarında, 8. bölümünde ise tahvillerde değerlendirme konusuna yer verilmiştir.

Bu tebliğe göre, "vadesi değerlendirme gününden sonra olan repo ve ters repo işlemleriyle ilgili olarak değerlendirme gününe kadar tahakkuk eden faiz tutarları, repoya taraf olanlarca ticari kazancın elde edilmesiyle ilgili Gelir Vergisi Kanununun 38.ve 39., Kurumlar Vergisi Kanununun 13.maddesi hükümleri çerçevesinde gelir ve gider olarak dikkate alınacaktır. Ayrıca, vadeli mevduat hesapları ile ilgili olarak değerlendirme gününe kadar tahakkuk eden faiz tutarları da repo ve ters repo işlemlerinde olduğu gibi ticari kazancın elde edilmesiyle ilgili yukarıda belirtilen kanun hükümleri çerçevesinde elde edenler tarafından gelir olarak dikkate alınacaktır". Tebliğe göre, değerlendirme gününde vadesi ve faiz oranı belirli faiz gelirlerinin o döneme isabet eden kısmı tahakkuk ettirilerek, 181 Gelir Tahakkukları aktif geçici hesabına borç ve ilgili gelir hesabı alacaklandırılmak suretiyle o dönemin gelirleri arasında gösterilecektir.

Bazı açılardan eleştirilen bu tebliğ danıştaya dava konusu olmuştur. Danıştay dördüncü dairesi 29.05.2000 tarih, 2000/1321 esas no.lu kararında bu tebliğin vadeli mevduat hesaplarında değerlendirme ile ilgili düzenlemesine yürütmeyi durdurma kararı vermiştir⁶. Aynı kaynak, danıştay dördüncü dairesi 13.06.2000 tarih ve 2000/1856 esas no.lu kararında tebliğin repo ve ters repo ile ilgili yapılması istenen değerlendirme konusunda da yürütmeyi durdurma kararı verdiğini belirtmektedir. Ancak, repo ve ters repo ile ilgili yürütmeyi durdurma kararı Danıştay Vergi

Dava Daireleri Genel Kurulunca 7 Temmuz 2000 tarihinde yapılan toplantıda Maliye Bakanlığının gerekçeleri doğrultusunda iptal edilmiştir⁷.

Maliye Bakanlığının vadeli mevduat faizleri ile ilgili verilen yürütmeyi durdurma kararına yaptığı itiraz, Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu 07.07.2000 tarih, 2000/27 no.lu davayla görüşülmüş ve itirazın reddine oy birliği ile karar verilmiştir⁸. Danıştayın yürütmeyi durdurma kararlarının dayanakları şu şekilde sıralanmaktadır⁹;

- 67 seri no.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğ ile yapılan düzenleme, Anayasamızın 73. Maddesindeki "vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir ve kaldırılır" hükmüne aykırıdır

- Tahakkuk gelirin mahiyet ve tutar itibarı ile kesinleşmesi yani geliri doğuran işlemin eksiksiz tekemmül (gerçekleşmesi) etmesidir. Vadeli mevduat hesaplarında faiz geliri mahiyet ve tutar olarak kesinleşmesi vadenin dolmasıyla mümkündür. Bundan dolayı bu tebliğ vergilendirmede "elde etme" ilkesine aykırıdır

- Vadeli mevduat hesaplarında faiz geliri vadenin dolduğu tarihte gerçekleşmektedir. (Diğer bir ifade ile vadenin dolduğu dönemin geliri olarak dikkate alınmalıdır) Bu nedenle bu tebliğ hükmünce vadeli mevduat hesapları için vadenin dolmadığı yıl için faiz geliri hesaplamak gelirin dönemsellik ilkesine aykırıdır

- Sermaye Piyasası Kanununun 3/b maddesinde yapılan tanıma göre "vadeli mevduat hesabının menkul kıymet sayılması mümkün olmadığından Vergi Usul Kanununun 279.maddesine göre değerlendirilmesi mümkün değildir. Aynı kanunun 281.maddesine göre vadeli mevduat hesapları mukayyet(kayıtlı) değeri ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

- Tebliğ hükmünce dönem sonlarında va-

6 Danıştay Kararları, Yaklaşım, Temmuz 2000, yıl 8, sayı 91, s.297.

7 Sarısu, "Yatırım İndirimi Stopajı, Vadeli Mevduat Hesabı, Repo ve Ters Repo İşlemlerinin Değerlemesinde Son Durum", s.262.

8 Danıştay Kararları, Yaklaşım, Eylül 2000, yıl 8, sayı 93, s.261

9 Sansu, a.g.e., s.261.

deli hesaplara faiz hesaplanarak gelir olarak dikkate alınması işlemi, stopaj mahsubu yapmaksızın vergi ödeme sonucunu doğuracağından bu kesilen vergilerin Gelir Vergisi Kanunu 121 ve Kurumlar Vergisi Kanunu 44.maddelerine istinaden kesilen vergilerin mahsup edilmesi uygulamasına aykırıdır

Bu gerekçeler göz önüne alındığında şu ayrıntıyı belirtmekte yarar vardır Vergi Usul Kanunu iktisadi işletmelere dahil kıymetleri değerlendirme kısmında 283. maddesinde aktif geçici hesap kıymetleri ile ilgili olarak "cari hesap dönemine ait olup da henüz tahsil edilmemiş olan hasılat mukayyet değerleri üzerinden aktifleştirilmek suretiyle değerlendirilir." ifadesine yer vermekle tahakkuk esasını benimsediğini göstermekte ve bu yönüyle tebliğ kanuna aykırı düşmemektedir.

Daha önceden de belirtildiği gibi, Danıştay üçüncü Dairesinin kabul ettiği gibi ticari kazançların tespitinde tahakkuk esas geçerlidir. Bunun yanı sıra vergi kanunlarının bir hesap dönemi ifadesinden dönemsellik ilkesini benimzedikleri anlaşılmaktadır. Bir hesap dönemi özel koşullar haricinde 01 Ocak ile 31 Aralık arasındaki bir yıllık süreyi kapsamaktadır. Muhasebe Uygulamaları Genel Tebliği de dönemsellik ilkesini ve tahakkuk esasını benimsemiştir. Bu açıdan bakıldığında tebliğde belirlenen uygulama danıştay kararlarının gerekçelerinde belirtilenin aksine dönemsellik ilkesine aykırı değildir.

IV. TEK DÜZEN MUHASEBE SİSTEMİNE GÖRE BİR SONRAKİ HESAP DÖNEMİNDE TAHSİL EDİLECEK FAİZ GELİRLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Muhasebe Uygulamaları Genel Tebliğinde yer alan muhasebenin temel kavramlarından dönemsellik kavramına göre, bir işletmenin sınırsız olarak kabul edilen ömrü belirli dönemlere bölünmekte ve her dönemin faaliyet sonuçları diğer dönemlerden bağımsız olarak belirlenmektedir. Gelir ve giderin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, bir dönemin gelir ve

karlarının aynı döneme ait gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir.

Tahakkuk; gelirin mahiyet ve miktar itibarıyla kesinlik kazanmasıdır¹⁰. Burada gelirin fiilen tahsil edilmesi değil gerçekleşmesi esastır. Muhasebe Uygulamaları Genel Tebliğinin Bilanço Varlıklarına ilişkin ilkelerinde ise, "gelecek dönemlere ait olarak önceden ödenen giderler ile cari dönemde tahakkuk eden ancak, gelecek dönemde tahsil edilecek olan gelirler kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir" denilmek suretiyle tahakkuk esasına yer verildiği tespit edilmiştir.

Bu amaçla, tebliğ cari dönemde tahakkuk eden ancak gelecek dönemde tahsil edilecek olan bu gelirlerin kaydedilerek bilançoda gösterilmesi için Tek Düzen Hesap Planı içerisinde "181 Gelir Tahakkukları" hesabına yer vermiştir. Aynı tebliğde bu hesap, "üçüncü kişilerden tahsili ya da bunlar hesabına kesin borç kaydı hesap döneminden sonra yapılacak gelirlerin, içinde bulunulan döneme ait olan kısımlarının izlendiği hesap" olarak tanımlanmıştır.

Dönem sonlarında, döneme ait olarak hesaplanacak tutarlar ilgili hasılat ve gelir hesapları karşılığında bu hesaba borç kaydedilir. Sonraki dönemde alacakların kesinleşmesiyle hesaptaki tutarlar bu hesabın alacağına karşılık ilgili hesapların borcuna geçirilerek kapatılır.

Buradan hareketle, tek düzen muhasebe sisteminin, gelirlerin hukuken elde edilme şartı aranmaksızın, ilgili oldukları dönemin geliri olarak kaydedilmesini benimsediği görüşüne varılabilir mi? Muhasebe uygulamaları Genel Tebliği'nin bir sonraki hesap döneminde tahsil edilmesi beklenen tüm gelirler için bu yaklaşımı kabul ettiğini söyleyemeyiz. Zira, aynı tebliğin bazı bölümlerinde bu uygulamaya sınırlamalar getirildiği tespit edilmiştir.

Muhasebe Uygulamaları Genel Tebliğinde yer alan Gelir Tablosu İlkelerinin "i" bendinde gider ve zararların tahakkuk ettirilerek gelir tablosuna yansıtılacağı, şarta bağlı gelir ve kar

10 Yunus Şengöz, "Vadeli Mevduat Faizlerinde Elde Etme ve Beyan", **Maliye ve Sigorta Yorumları**, 15 Nisan 2000, Sayı 318, s.44.

lar için ise, gerçekleşme ihtimali yüksek de olsa herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmayacağı, dipnotlarda açıklama yapılacağı ifadesine yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, ihtiyatlılık kavramının açıklaması yapılırken muhtemel gelir ve zararlar için gerçekleşme dönemlerine kadar herhangi bir muhasebe işlemi yapılmaz denilmektedir.

Bu durumda, gelecek hesap döneminde tahsil edilecek faiz gelirlerinin bu döneme isabet eden kısmının gelir yazılabilmesi için, bunların şarta bağlı bir gelir olmaması, bir sonraki dönemde kesinlikle elde edilecek bir gelir olması ve tutarının kesinlikle belli olması gerekmektedir.

İşletmelerin esas faaliyet konusu dışında gelir sağladıkları kaynaklar olarak; menkul kıymetleri (hisse senetleri, tahvil ve tahvil türleri), repo işlemlerini ve vadeli mevduatı sıralayabiliriz. Bu kaynaklardan yalnızca hisse senetlerinin getirisi önceden bilinmemekte, sermayeye katılma payını temsil ettiği şirketin faaliyet sonucuna bağlı olarak değişebilmektedir. Bu yüzden hisse senedinin getirisi şarta bağlı muhtemel bir gelir olarak nitelenebilmektedir. Halbuki, tahvil, repo ve vadeli mevduat belirli bir vadesi olan, belirli bir faiz oranı içeren vade bitiminde sabit getiri sağlayan araçlardır. Bu araçlarda, vadenin dolmasıyla faiz geliri istenebilir hale gelmektedir.

Söz konusu hesapların değerlendirme gününde ve vade sonunda Tek Düzen Muhasebe Sistemi Uygulamasında nasıl muhasebeleştirildiğini bir örnekle gösterebiliriz.

Örneğin; 31.03.2001 tarihinde tahsil edilecek olan toplam 18.000.000 TL. tutarındaki faiz gelirinin 31.12.2000 tarihine kadar tahakkuk ettirilecek olan kısmının 9.000.000 TL. olduğu tespit edilmiştir. Bu işleme ilişkin muhasebe kaydı aşağıda yapılmaktadır

* Cari hesap dönemi sonunda yapılan tahakkuk kaydı

31.12.2000	
181 GELİR TAHAKKUKLARI	9.000.000
181.01 ..... Faizi	
642 FAİZ GELİRLERİ	9.000.000
642.01 .....Faizi	

Bir sonraki hesap döneminde gelirin elde edildiği sırada yapılan muhasebe kaydı aşağıda olduğu gibidir. Burada toplam gelir üzerinden 1.980.000 TL. vergi stopajı ve fon payı ayrıldığı nı kabul edelim.

31.03.2001	
100 KASA	16.020.000
193 PEŞ.ÖD.VER. VE FONL.	1.980.000
181 GELİR TAHAKKUKLARI	9.000.000
181.01 .....Faizi	
642 FAİZ GELİRLERİ	9.000.000
642.01 .....Faizi	

Ancak gelir stopajı ve fon payı ayrılması gelirin kaynağı olan menkul kıymetin niteliğine bağlıdır Şöyle ki; Gelir Vergisi Kanunu 94. maddeye ve 98/117946 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına göre, 01.10.1998 tarihinden sonra ihraç edilen devlet tahvili, hazine bonosu ve benzeri kamu kağıtları gelirlerine Gelir Vergisi oranları %0 olarak uygulanacaktır¹¹.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, vergi stopajının vade bitiminde toplam gelir üzerinden yapılmasıdır Elde edilen gelirin bir kısmının vade tarihinden önceki dönemin değerlendirme gününde gelir yazıldığı dikkate alınırsa, bu durum bazı sakıncaları beraberinde getirmektedir. Ancak geçici vergi uygulaması bu sakıncayı ortadan kaldırmaktadır

Sözünü ettiğimiz tahvil ve vadeli mevduat hesaplarından elde edilen gelirler faiz geliri olarak kabul edilmekte ve 642 Faiz Gelirleri'nde gösterilmektedir. Repo ise, muhasebeleş-

11 İslam Çankaya, **Tüm İşletmelerde Dönem Sonu İşlemleri**, Akdeniz Grafik, Ankara, 1999, s.80-82.

tirme açısından, menkul kıymet olarak nitelenmekte ve vade sonunda elde edilen gelir de 645 Menkul Kıymet Satış Karı olarak dikkate alınmaktadır. Ancak, bu tür gelirlerin değerlendirilme gününe kadar olan kısmının tahakkuk edilmesinde satış karı söz konusu olmamaktadır. Bu nedenle, reponun değerlendirilmesi için farklı bir gelir hesabı düşünülebilir.

Daha önceden belirtildiği üzere, Maliye Bakanlığı tarafından çıkarılan 67 seri no.lu tebliğde bu üç unsur için değerlendirilme gününde tespit edilen gelir tahakkuku için faiz geliri ifadesi kullanılmıştır. Bu dikkate alındığında uygulamada açık bir ifade bulunmamakla birlikte bu gelirler için değerlendirilme gününde **642 Faiz Gelirleri** veya **649 Diğer Olağan Gelir ve Karlar** hesabı da kullanılabilir.

V. TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE BİR SONRAKİ HESAP DÖNEMİNDE TAHSİL EDİLECEK FAİZ GELİRLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Türkiye Muhasebe Standartları da faiz gelirlerinin dönem sonu değerlemesinde tahakkuk esasını benimsemiştir. Standartların 1. Maddesinde "gelirin, işletmenin gelecekte ekonomik yararlar sağlayacağı belirlendiğinde ve bu yararlar güvenilir biçimde ölçülebildiğinde tahakkuk ettirilecektir", ifadesine yer verilmektedir.

Standartların 17. Maddesinde ise, gelir tutarının doğruya yakın belirlenmesi söz konusu olduğu durumlarda, faizlerin tahakkukunda raporlama dönemindeki kullanılma süreleri esas alınır, denilmek suretiyle kesin tutarı belirlenebilen faiz gelirlerinin değerlendirilme günündeki raporlarda tahakkuk ettirilerek gelir yazılabileceği belirtilmektedir.

Buna göre Türkiye Muhasebe Standartlarının Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile aynı yaklaşımı benimsediği söylenebilir.

VI. SONUÇ

Bir sonraki hesap döneminde tahsil edilecek tahvil, repo ve vadeli mevduat getirilerinin

cari döneme isabet eden kısımlarının belirlenerek cari dönemin geliri olarak dikkate alınacağını belirten Maliye Bakanlığı tarafından çıkarılan 67 seri no.lu tebliğ pek çok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bunun sonucu olarak danıştay yürütmeyi durdurma kararı almış, ancak vadeli mevduat hesaplarını hariç tutarak repo için bu kararı iptal etmiştir. Şu anda vadeli mevduat hesapları için nasıl bir yol izleneceği açık değildir.

Burada Maliye Bakanlığı'nın çıkardığı tebliğ tahakkuk esas ve dönemsellik ilkesine uyumlu olduğundan dolayı vergi kanunlarına, Türkiye Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne ve Türkiye Muhasebe Standartları'na ters düşmemektedir. Ancak bu durumu hem mükellef hem de kamu idaresi açısından değerlendirmek gerekmektedir.

Doğal olarak mükellef, bir sonraki hesap döneminde tahsil edeceği bir gelir için kısmi dahi olsa önceden vergi ödemek istememektedir. Önceden ödediği vergi için bir sonraki dönem ayrıca vergi stopajı yapılması mükellef açısından olumsuz bir durum olarak görünmektedir. Ancak, yılda dört dönem düzenlenen geçici vergi beyannamesinde hangi döneme isabet ediyorsa o dönemin geçici vergisi ile söz konusu bu stopajın mahsubu yapılabilir. Bu durum mükellef açısından bir tek sakıncayı gündeme getirmektedir. O da daha sonra yapılacak bu stopaj için önceden ödeme yapması ve enflasyon ortamında bunun işletmeyi olumsuz etkilemesidir. Bu olumsuzluk ise sadece vadenin bir sonraki hesap döneminin sonuna doğru olması durumunda daha fazla hissedilecektir.

Kamu idaresi açısından düşünülecek olursa, sonradan elde edilecek bir vergi gelirinin önceden tahsil edilmesi olumlu bir durumu ifade etmektedir. Sonuç olarak, bu yaklaşımın daha önce belirtildiği gibi dönemsellik ve tahakkuk esas ile uyumlu olması tebliğin savunulurluğunu arttırmaktadır. Zira, vergi kanunları ile muhasebe uygulamalarının paralellik taşıması gerekir. Bununla birlikte, mükellefin nasıl davranacağı kesin bir şekilde belirlenmeli ve bu karmaşaya son verilmelidir.

KAYNAKLAR

Bireysel Yatırım Araçlarına Toplu Bakış, Emlak Bankası Müşteri Hizmetleri Serisi 4, Nisan 1997.

CANBAŞ, Serpil ve Hatice Doğukanlı, **Finansal Pazarlar-Finansal Kurumlar ve Sermaye Pazarı Analizleri**, Genişletilmiş ikinci baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1997.

ÇANKAYA, İslam, **Tüm İşletmelerde Dönem Sonu İşlemleri**, Akdeniz Grafik, Ankara, 1999.

Danıştay Kararları, Yaklaşım Temmuz 2000, yıl 8, sayı 91, s.295-309.

Danıştay Kararları, Yaklaşım, Eylül 2000, yıl 8, sayı 93, s.261-269.

KIZILOĞ, Şükri, **Vergi Uyuşmazlıkları ile ilgili Danıştay Kararları ve Özelgeler**, Yaklaşım Yayınları, cilt I, Ankara, 1994.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, İslam Çankaya, Ana Hesap-Alt Hesap ve Örnek Uygulamalarıyla Ayrıntılı Tekdüzen Hesap Planı, 7A-7B Seçeneklerinde Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Ankara, 1997.

ÖZYÜREK, Mustafa, Erdal Sönmez ve Garip Ayaz, "Menkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi" **Sirküler Raporu**, 1999, TÜRMOB yayınları 58, Sirküler Rapor Yayınları seri no 3, Ankara.

SARISU, Ekrem, "Yatırım İndirimi Stopajı, Vadeli Mevduat Hesabı, Repo ve Ters Repo İşlemlerinin Değerlemesinde Son Durum" **Yaklaşım**, Ağustos 2000, Yıl 8, sayı 92, s.259-262.

-----, "Vadeli Mevduat Hesaplarının Değerlemesinde Son Durum" **Yaklaşım**, Temmuz 2000, Yıl 8, sayı 91, s.281-284.

ŞENGÖZ, Yunus, "Vadeli Mevduat Faizlerinde Elde Etme ve Beyan", **Maliye ve Sigorta Yorumları**, 15 Nisan 2000, Sayı 318, s.42-44.

TOPLUCA TÜRK VERGİ KANUNLARI, Yaklaşım Yayınları, I. cilt.

TÜRK TİCARET KANUNU METNİ VE İLGİLİ MEVZUAT, Yaklaşım yayınları